

JAKUB PAWLICZAK

Ustalenie treści nowego aktu stanu cywilnego w sprawie o unieważnienie aktu dotychczasowego

Determining the Content of a New Civil Status Record in the Proceedings for Invalidation of an Existing Record

The Civil Registry Records Act of 28 November 2014 introduced new solutions to the invalidation and determination of a content of a civil record. Article 39 sec. 2 of the Act grants the court hearing a case for invalidation of a civil status record the power to decide on its initiative to replace the invalidated record with the new one. If the court exercises this power, it is obliged to determine the content of the new record by Article 40 *in principio* of the Civil Registry Records Act. The decision to invalidate the previous record does not have to become final and binding in advance. Proceedings for invalidation of a flawed civil status record that records an actual event (i.e., birth, marriage, or death) should not end without determination of a new record.

JAKUB PAWLICZAK doktor nauk prawnych, Uniwersytet Warszawski
ORCID – 0000-0002-2059-6775 / e-mail: j.pawliczak@wpia.uw.edu.pl

SŁOWA KLUCZOWE: akt stanu cywilnego, ustalenie treści aktu stanu cywilnego, unieważnienie aktu stanu cywilnego, postępowanie cywilne, postępowanie nieprocesowe

KEYWORDS: civil status record, determination of a content of a civil status record, invalidation of a civil status record, civil procedure, non-contentious proceedings

1 | Wstęp

Akt stanu cywilnego, który stwierdza zdarzenie niezgodne ze stanem faktycznym lub dotknięty jest uchybieniami zmniejszającymi jego moc dowodową, powinien zostać unieważniony (art. 39 ust. 1 p.a.s.c.^[1]). Unieważnienie aktu stanu cywilnego wywołuje istotne skutki prawne, w szczególności dla osoby, której akt ten dotyczy. Akt unieważniony przestaje funkcjonować w obrocie prawnym. Nie podlega ujawnieniu i nie wydaje się z niego odpisów (art. 42 ust. 1 p.a.s.c.). Należy go traktować jako nieistniejący^[2]. Jeżeli zdarzenie (tj. urodzenie, zawarcie małżeństwa lub zgon) stwierdzone unieważnionym aktem rzeczywiście miało miejsce, zasadne jest jak najszybsze sporządzenie dla niego prawidłowego aktu stanu cywilnego. W polskiej tradycji rejestracji stanu cywilnego konsekwentnie przyjmuje się, że konieczne jest w tym celu ustalenie treści nowego aktu.

Od czasu uchwalenia p.a.s.c. z 1945 r.^[3] jedną z dwóch klasycznych przesłanek ustalenia treści aktu stanu cywilnego jest wystąpienie sytuacji, w której unieważniony akt stanu cywilnego ma być zastąpiony nowym aktem^[4]. Druga przesłanka dotyczy sytuacji, w której akt urodzenia lub akt małżeństwa nie został sporządzony i nie może go sporządzić kierownik urzędu stanu cywilnego^[5]. Ustalenie treści aktu stanu cywilnego polega na oznaczeniu w postanowieniu sądowym danych, które akt danego rodzaju powinien zawierać^[6]. W orzeczeniu z 28 stycznia 1949 r. (C 1054/48^[7]) Sąd Najwyższy wyjaśnił, że stwarza to „surogat normalnego sporządzenia

¹ Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (t.j. Dz.U. 2022 r., poz. 1681 z późn. zm.); dalej: p.a.s.c.

² Tak wyrok NSA z 7 grudnia 2021 r. (II OSK 527/21, Lex nr 3288567) oraz wyrok WSA w Olsztynie z 3 listopada 2020 r. (II SA/Ol 521/20, Lex nr 3082909).

³ Dekret z dnia 25 września 1945 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz.U. Nr 48, poz. 272 z późn. zm.); dalej: p.a.s.c. z 1945 r.

⁴ Zob. art. 34 a) p.a.s.c. z 1945 r.; art. 23 ust. 1 pkt 1 dekretu z dnia 8 czerwca 1955 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz.U. Nr 25, poz. 151 z późn. zm.; dalej: p.a.s.c. z 1955 r.); art. 32 pkt 1 ustawy z dnia 29 września 1986 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz.U. Nr 36, poz. 180 z późn. zm.; dalej: p.a.s.c. z 1986 r.).

⁵ Zob. art. 34 b) p.a.s.c. z 1945 r. (zmieniony przez dekret z dnia 28 lipca 1948 r. o zmianie prawa o aktach stanu cywilnego i przepisów wprowadzających to prawo, Dz.U. Nr 36, poz. 252); art. 23 ust. 1 pkt 2 p.a.s.c. z 1955 r.; art. 32 pkt 2 p.a.s.c. z 1986 r.

⁶ Zob. Józef Litwin, *Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz* (Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1961), 197-198.

⁷ Państwo i Prawo 1949, Nr 5, s. 98, LEX nr 309911.

tego aktu w trybie zwyczajnym”. Na podstawie takiego postanowienia kierownik urzędu stanu cywilnego dokonuje odpowiedniego wpisu w prowadzonym w systemie teleinformatycznym rejestrze stanu cywilnego (art. 5 ust. 5 p.a.s.c.). Wpis ten jest aktem stanu cywilnego (art. 2 ust. 3 p.a.s.c.).

Ustalenie treści aktu stanu cywilnego zastrzeżone jest do kognicji sądu (art. 40 p.a.s.c.). Również sąd rozstrzyga o unieważnieniu aktu stanu cywilnego, który stwierdza zdarzenie zgodne ze stanem faktycznym, lecz dotknięty jest uchybieniami zmniejszającymi jego moc dowodową (art. 39 p.a.s.c.). Sprawy o unieważnienie oraz o ustalenie treści aktu stanu cywilnego rozpoznawane są w tym samym trybie. Następuje to według przepisów ogólnych kodeksu postępowania cywilnego^[8] o postępowaniu nieprocesowym (art. 506-525 k.p.c.)^[9]. Nie są to sprawy o prawa stanu, lecz postępowania z zakresu prawa osobowego dotyczące aktów stanu cywilnego^[10]. Nie ma przeszkód natury ściśle proceduralnej do łącznego rozpoznania tych dwóch spraw. W konsekwencji zasadne jest rozważenie, czy w sprawie o unieważnieniu dotychczasowego aktu stanu cywilnego sąd może jednocześnie ustalić treść nowego aktu dla danego zdarzenia, czy też nowy akt może powstać dopiero na podstawie orzeczenia wydanego w odrębny postępowaniu, zainicjowanym po uprawomocnieniu się postanowienia o unieważnieniu aktu dotychczasowego. Asumpt do poddania analizie tego zagadnienia dają zmiany wprowadzone do regulacji o unieważnieniu i ustaleniu treści aktu stanu cywilnego na mocy obowiązującego prawa o aktach stanu cywilnego.

Nowością, nieznaną wcześniejszym kodyfikacjom przepisów o rejestracji stanu cywilnego, jest regulacja stanowiąca, że sąd, który unieważnił akt stanu cywilnego, może postanowić o sporządzeniu nowego aktu (39 ust. 2 p.a.s.c.). *Novum* normatywne przewidziano także w ramach unormowania dotyczącego ustalenia treści aktu stanu cywilnego. Artykuł 40 *in principio* p.a.s.c. stanowi, że sąd dokonuje takiego ustalenia, jeżeli postanowił o sporządzeniu nowego aktu stanu cywilnego. Artykuły 39 ust. 2 oraz art. 40 *in principio* p.a.s.c. nie zostały dotychczas poddane pogłębionej analizie, mimo że ich treść może wywoływać rozbieżności interpretacyjne. W szczególności rozstrzygnąć należy, czy w sprawie o unieważnienie aktu stanu cywilnego o sporządzeniu nowego aktu stanu cywilnego sąd orzeka

⁸ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1805 z późn. zm.); dalej: k.p.c.

⁹ Zob. art. 39 ust. 1 i art. 40 p.a.s.c.

¹⁰ Tak trafnie postanowienie SN z 27 listopada 2007 r. (IV CSK 287/07, OSNC-ZD 2008/3/89, Lex nr 435669).

z urzędu, czy na wniosek podmiotów legitymowanych do zainicjowania tej sprawy. Zachodzić mogą również wątpliwości, czy sąd jest zobowiązany ustalić treści aktu stanu cywilnego w każdej sytuacji, w której wydane zostało orzeczenie skutkujące koniecznością sporządzenia nowego aktu stanu cywilnego, czy tylko gdy postanowienie takie zapadło w sprawie o unieważnienie aktu stanu cywilnego. Wyjaśnienia wymaga także relacja między art. 39 ust. 2 i art. 40 *in principio* p.a.s.c. Natomiast poza ograniczone ramy opracowania wykraczają pozostałe zagadnienia związane z unieważnianiem i ustaleniem treści aktu stanu cywilnego. Jakkolwiek w świetle obowiązującego stanu prawnego nie doczekały się one analiz bardziej pogłębionych niż komentarzowe, to przy ich wykładni można szeroko korzystać z dorobku doktryny wypracowanego na tle wcześniejszych kodyfikacji przepisów o rejestracji stanu cywilnego.

2 | Znaczenie art. 39 ust. 2 prawa o aktach stanu cywilnego

Artykuł 39 ust. 2 p.a.s.c. stanowi, że jeżeli sąd unieważnił akt stanu cywilnego z przyczyn, o których mowa w art. 39 ust. 1 p.a.s.c., może on postanowić o sporządzeniu nowego aktu stanu cywilnego. Posłużenie się w art. 39 ust. 2 p.a.s.c. słowem „może” nie pozostawia wątpliwości, że sąd ma kompetencję, a nie obowiązek wydania wskazanego w tym przepisie orzeczenia. Nie ma podstaw do orzekania w sprawie sporządzenia nowego aktu stanu cywilnego, jeżeli unieważniony akt stwierdzał zdarzenie niezgodne ze stanem faktycznym (prawdą), czyli takie, które nie miało miejsca (np. urodzenie, które nie nastąpiło)^[11]. Sporządzenie nowego aktu stanu cywilnego może być zasadne, jeżeli akt stwierdzający zdarzenie, które rzeczywiście miało miejsce (tj. urodzenie, zawarcie małżeństwa lub zgon), został unieważniony z uwagi na to, że dotknięty był uchybieniami zmniejszającymi jego moc dowodową. Wówczas zastąpiony powinien być prawidłowo skonstruowanym aktem.

¹¹ Zob. Litwin, *Prawo o aktach stanu cywilnego*, 185; Kazimierz Gondorek, Antonina Ustowska, *Prawo o aktach stanu cywilnego z komentarzem. Przepisy wykonawcze i związkowe* (Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1991), 145; Alicja Czajkowska w: Alicja Czajkowska, Elżbieta Pachniewska, *Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz. Orzecznictwo. Wzory dokumentów i pism*, (Warszawa: Lexis Nexis, 2011), 83.

Jakkolwiek art. 39 ust. 2 p.a.s.c. przewiduje regulację nieznaną wcześniejszym przepisom o rejestracji stanu cywilnego, to w uzasadnieniu projektu obowiązującego prawa o aktach stanu cywilnego nie wyjaśniono, dlaczego została ona przyjęta^[12]. W uzasadnieniu tym wskazano, że „W trybie sądowym, uprawnionymi do złożenia wniosku o unieważnienie aktu, będą, analogicznie do dzisiejszych rozwiązań, osoba zainteresowana, prokurator i kierownik urzędu stanu cywilnego. Także sąd będzie postanawiał o sporządzeniu nowego aktu stanu cywilnego w następstwie przeprowadzenia procedury unieważniania aktu”^[13]. To drugie zdanie, odnoszące się do art. 39 ust. 2 p.a.s.c., nie wyjaśnia jak rozumiany ani stosowany powinien być ten przepis. Nie wytłumaczono także relacji między art. 39 ust. 2 p.a.s.c. a art. 40 p.a.s.c, który reguluje ustalenie treści aktu stanu cywilnego. Do tego drugiego przepisu w ogóle nie odniesiono się w uzasadnieniu. Przepisy te nie wzbudziły też zainteresowania ani nie były przedmiotem merytorycznych dyskusji podczas prac legislacyjnych w parlamencie. Zostały one uchwalone w brzmieniu niemal tożsamym^[14] z zaproponowanym przez Radę Ministrów^[15].

Genezy art. 39 ust. 2 p.a.s.c. należy doszukiwać się w problemach w stosowaniu wcześniej obowiązujących przepisów o unieważnieniu i ustaleniu treści aktu stanu cywilnego. W świetle poprzednich kodyfikacji prawa o aktach stanu cywilnego trudności praktyczne powodowała sytuacja, w której z inicjatywy legitymowanego podmiotu sąd unieważniał akt stanu cywilnego, lecz podmiot ten nie wniósł jednocześnie o ustalenie treści

¹² Zob. projekt ustawy – prawo o aktach stanu cywilnego z projektami aktów wykonawczych, druk nr 2620 Sejmu VII kadencji z 18 lipca 2014 r. <https://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/druk.xsp?nr=2620>. [dostęp: 28.06.2023].

¹³ Zob. druk nr 2620 Sejmu VII kadencji, s. 22 uzasadnienia.

¹⁴ Podczas prac w podkomisji nadzwyczajnej do rozpatrzenia rządowego projektu ustawy – Prawo o aktach stanu cywilnego (druk nr 2620), za zasadne uznano dodanie przecinka przed spójnikiem „albo” w projektowanym art. 40. Nastąpiło to w ramach „oczywistych poprawek redakcyjnych” zgłoszonych przez Biuro Legislacyjne Sejmu, które nie były przedmiotem dyskusji. Zob. szerzej: nagranie z posiedzenia tej podkomisji z 26 sierpnia 2014 r.: https://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/transmisja.xsp?documentId=B67CA93ED07166E1C1257D38003AB-c7E&symbol=TRANSMISJA_ARCH&info=T. [dostęp: 28.06.2023].

¹⁵ Projekt obowiązującego prawa o aktach stanu cywilnego został przyjęty przez Radę Ministrów 15 lipca 2014 r. (zob. <https://legislacja.gov.pl/projekt/219756>. [dostęp: 28.06.2023]). Wypracowanie tego projektu poprzedzone zostało przygotowaniem i skonsultowaniem, w tym z organizacjami reprezentującymi kierowników urzędu stanu cywilnego, założeń projektu ustawy – Prawo o aktach stanu cywilnego (zob. <https://legislacja.gov.pl/projekt/156133>). [dostęp: 28.06.2023].

nowego aktu stanu cywilnego dla zdarzenia, które rzeczywiście miało miejsce. Przepisy nie przewidywały kompetencji sądu do ustalenia treści aktu stanu cywilnego z urzędu^[16].

Na tle p.a.s.c. z 1955 r. trafnie zauważono, że „jest rzeczą pożądaną, by postępowanie w sprawie o unieważnienie nie skończyło się bez skonstruowania jednocześnie treści nowego aktu”^[17]. Niemniej, w obowiązującym wówczas stanie prawnym uznano, że „sąd nie może uważać wniosku o unieważnienie aktu za zawierający jednocześnie domniemane żądanie skonstruowania treści nowego aktu”^[18]. W konsekwencji zasugerowano, aby sąd wskazywał legitymowanemu podmiotowi na zasadność uzupełnienia w toku postępowania wniosku o unieważnienie aktu stanu cywilnego wnioskiem o ustalenie treści nowego aktu, co „może nastąpić w toku postępowania”^[19]. W sposób bardziej praktyczny zagadnienie to próbowano rozstrzygać na tle p.a.s.c. z 1986 r. W literaturze wskazywano, że należy przyjmować, że złożony przez legitymowany podmiot wniosek o unieważnienie aktu z przyczyn określonych w art. 30 pkt 2 p.a.s.c. z 1986 r. (tj. z powodu uchybień zmniejszających jego moc dowodową), „jest równocześnie wnioskiem o zastąpienie go nowym aktem, którego treść ustala sąd na podstawie art. 32 pkt 1” p.a.s.c. z 1986 r., czyli w trybie ustalenia treści aktu stanu cywilnego^[20].

Tym samym zachodzą wszelkie podstawy do stwierdzenia, że art. 39 ust. 2 p.a.s.c. został wprowadzony w celu przyznania sądowi, który zamierza uwzględnić wniosek o unieważnienie aktu stanu cywilnego, kompetencji do doprowadzenia do zastąpienia aktu unieważnianego nowym aktem, w tym w braku inicjatywy w tym zakresie ze strony uczestników postępowania unieważnieniowego. Zarówno *ratio legis*, treść, jak i usytuowanie art. 39 ust. 2 p.a.s.c. przemawiają za tym, że sąd rozpoznający sprawę o unieważnienie może wydawać postanowienie o sporządzeniu nowego aktu stanu cywilnego z własnej inicjatywy (z urzędu). W ramach art. 39 p.a.s.c. w dwóch ustępach odrębnie uregulowano orzekanie o samym unieważnieniu aktu stanu cywilnego (ust. 1) oraz o sporządzeniu nowego aktu stanu cywilnego w związku z unieważnieniem aktu dotychczasowego (ust. 2).

¹⁶ Zob. art. 33(3) w zw. z art. 34 p.a.s.c. z 1945 r.; art. 23 p.a.s.c. z 1955 r.; art. 33 p.a.s.c. z 1986 r.

¹⁷ Tak Litwin, *Prawo o aktach stanu cywilnego*, 185.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Tak Gondorek, Ustowska, *Prawo o aktach stanu cywilnego*, 145, a także Czajkowska w: Czajkowska, Pachniewska, *Prawo o aktach stanu cywilnego*, 83.

Warunkiem unieważnienia aktu stanu cywilnego jest złożenie wniosku przez podmioty legitymowane (osobę zainteresowaną, prokuratora lub kierownika urzędu stanu cywilnego) i spełnienie przesłanek określonych w art. 39 ust. 1 p.a.s.c. Natomiast jako jedyny warunek skorzystania przez sąd z kompetencji do wydania postanowienia o sporządzeniu nowego aktu stanu cywilnego przewidziano unieważnienie aktu dotychczasowego.

Treść art. 39 ust. 2 p.a.s.c. wskazuje, że sąd nie uzyskał jednak prawa do stworzenia nowego aktu stanu cywilnego bezpośrednio na podstawie tego przepisu. Samo postanowienie o sporządzeniu nowego aktu stanu cywilnego aktu tego jeszcze nie tworzy. W tym celu konieczne jest dokonanie wpisu w rejestrze stanu cywilnego, co zastrzeżone jest do kompetencji kierownika urzędu stanu cywilnego lub jego zastępcy (art. 5 ust. 5 p.a.s.c.). Orzeczenie, w którym sąd stwierdza, że unieważnia określony akt stanu cywilnego, oraz orzeczenie, w którym sąd postanawia, że sporządzić należy nowy akt dla danego zdarzenia, nie zawierają wszystkich danych, którymi dysponować powinien kierownik urzędu stanu cywilnego, żeby mógł sporządzić ten nowy akt w drodze wpisu do rejestru stanu cywilnego. Jest to sytuacja inna niż opisane w art. 67 ust. 1 i 2 oraz art. 72 ust. 2 p.a.s.c. W celu sporządzenia nowego aktu stanu cywilnego w związku z unieważnieniem aktu dotychczasowego konieczne jest ustalenie treści nowego aktu, czyli oznaczenie danych, które znajdują się w poszczególnych jego rubrykach. Artykuł 40 p.a.s.c. dokonanie takich ustaleń zastrzega do kompetencji sądu. Gdyby dopuszczalne miało to być już na podstawie art. 39 ust. 2 p.a.s.c., to ustawodawca wskazałaby w tym przepisie, że sąd, który unieważnił akt stanu cywilnego, może „ustalić treść” nowego aktu, a nie orzec o jego sporządzeniu.

Zarazem art. 39 ust. 2 p.a.s.c. nie wyklucza, aby w sprawie o unieważnienie aktu stanu cywilnego inicjatywę zastąpienia tego aktu nowym aktem podjęli uczestnicy postępowania. Mogą oni zwrócić się do sądu o skorzystanie z kompetencji, która przysługuje mu na mocy art. 39 ust. 2 p.a.s.c. Alternatywnie uczestnicy postępowania unieważnieniowego mogą samodzielnie złożyć wniosek o ustalenie treści nowego aktu stanu cywilnego na podstawie art. 40 pkt 1 p.a.s.c. („unieważniony akt stanu cywilnego ma być zastąpiony nowym aktem”). Legitymacja do żądania unieważnienia aktu stanu cywilnego została uregulowana tak samo jak legitymacja do domagania się ustalenia treści nowego aktu stanu cywilnego. Uprawnionymi do zainicjowania postępowań w tych sprawach są osoba zainteresowana (w rozumieniu art. 510 § 1 k.p.c.), prokurator oraz kierownik urzędu stanu cywilnego. Każdy z tych podmiotów może zawrzeć wniosek o ustalenie

treści aktu stanu cywilnego na podstawie art. 40 pkt 1 p.a.s.c. w ramach wniosku o unieważnienie aktu stanu cywilnego lub złożyć go w toku postępowania o unieważnienie aktu stanu cywilnego. Niemniej, złożone przez legitymowane podmioty wnioski o unieważnienie i ustalenie treści aktu stanu cywilnego są merytorycznie odrębnymi żądaniem, które inicjują dwie formalnie odrębne sprawy, tj. postępowanie o unieważnienie aktu stanu cywilnego (art. 39 § 1 p.a.s.c.) oraz postępowanie o ustalenie treści aktu stanu cywilnego (art. 40 pkt 1 p.a.s.c.). Oba te wnioski powinny zostać odrębnie opłacone^[21] i zarejestrowane. Do decyzji sądu należy, czy sprawy zainicjowane tymi wnioskami połączyć, jako pozostające ze sobą w związku (art. 219 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.), czy też rozpoznać te sprawy oddzielnie.

Należy również rozstrzygnąć, czy postanowienie o sporządzeniu nowego aktu stanu cywilnego, o którym mowa w art. 39 ust. 2 p.a.s.c., sąd może wydać tylko w sprawie o unieważnienie aktu stanu cywilnego, czy zarówno w tej sprawie, jak i w odrębnym postępowaniu zainicjowanym po jej zakończeniu, czy wyłącznie po uprawomocnieniu się postanowienia o unieważnieniu aktu stanu cywilnego.

Posłużenie się w art. 39 ust. 2 p.a.s.c. czasownikiem dokonany („jeżeli sąd unieważnił”) oraz stwierdzenie w uzasadnieniu projektu obowiązującego prawa o aktach stanu cywilnego, że sąd będzie postanawiał o sporządzeniu nowego aktu stanu cywilnego „w następstwie” przeprowadzenia procedury unieważniania aktu^[22], może sugerować, że warunkiem koniecznym wydania orzeczenia o sporządzeniu nowego aktu stanu cywilnego jest wcześniejsze zakończenie postępowania o unieważnienie aktu stanu cywilnego. Unieważnienie aktu stanu cywilnego jest skuteczne po uprawomocnieniu się postanowienia w tym przedmiocie (art. 521 § 1 k.p.c.). Niemniej takie rozumienie art. 39 ust. 2 p.a.s.c. byłoby niezgodne z jego funkcją oraz systematyką. Nade wszystko pozbawiałoby ono tę regulację znaczenia praktycznego. W takiej sytuacji do doprowadzenia do powstania nowego aktu stanu cywilnego najpierw konieczne byłoby uprawomocnienie się postanowienia o unieważnieniu aktu stanu cywilnego. Następnie sąd, który orzekł o unieważnieniu, musiałby z własnej inicjatywy wszcząć postępowanie o sporządzenie nowego aktu stanu cywilnego i powiadomić o tym zainteresowane podmioty (art. 510 § 1 k.p.c.). W tym postępowaniu nie można byłoby jeszcze ustalić treści nowego aktu stanu

²¹ Zob. art. 23 pkt 1) ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1125 z późn. zm.).

²² Druk nr 2620 Sejmu VII kadencji, s. 22 uzasadnienia.

cywilnego (art. 40 p.a.s.c.), albowiem konsekwentnie należałoby przyjąć, że warunkiem wydania takiego orzeczenia jest wcześniejsze uprawomocnienie się postanowienia o sporządzeniu nowego aktu stanu cywilnego. W treść art. 40 *in principio* p.a.s.c. również posłużono się czasownikiem dokonanym („jeżeli postanowił”). Taki ciąg postępowań doprowadziłby do skonstruowania treści nowego aktu stanu cywilnego po znacznie dłuższym czasie niż w ramach standardowej procedury, gdy legitymowany podmiot składa wnioski o ustalenie treści aktu stanu cywilnego na podstawie art. 40 pkt 1 p.a.s.c., bezpośrednio po uprawomocnieniu się postanowienia o unieważnieniu aktu dotychczasowego.

Celem art. 39 ust. 1 p.a.s.c. nie jest przyznanie sądowi kompetencji do zainicjowania kolejnych postępowań po zakończeniu sprawy o unieważnienie aktu stanu cywilnego, lecz zapewnienie, żeby już w tej sprawie sąd przesądził o sporządzeniu nowego aktu dla zdarzenia, które miało miejsce^[23]. Na skutek wprowadzenia art. 39 ust. 2 p.a.s.c. sąd, który rozpoznaje sprawę o unieważnienie aktu stanu cywilnego i po przeprowadzeniu postępowania dowodowego za zasadne uważa zarówno unieważnienie zakwestionowanego aktu stanu cywilnego, jak i zastąpienie go nowym aktem, może orzec o tym jednocześnie. Następuje to w ramach jednego postanowienia wydanego w sprawie o unieważnienie aktu stanu cywilnego. Nie zachodzi konieczności inicjowania odrębnego postępowania ani łączenia sprawy o unieważnienie ze sprawą o ustalenie treści aktu stanu cywilnego. Za takim rozumieniem art. 39 ust. 2 p.a.s.c. przemawia również jego umiejscowienie w ramach regulacji o unieważnieniu aktu stanu cywilnego. Gdyby ustawodawca chciał wyposażyć sąd, który orzekł o unieważnieniu aktu stanu cywilnego, w legitymację do wszczęcia odrębnego postępowania zmierzającego do ustalenia treści nowego aktu, to nie wprowadziłby art. 39 ust. 2 p.a.s.c. Prostszy zabieg byłoby wskazanie w art. 40 p.a.s.c., że postępowanie o ustalenie treści aktu stanu cywilnego na podstawie punktu 1 tego przepisu wszcząć może również z urzędu sąd, który unieważnił akt stanu cywilnego z przyczyn, o których mowa w 39 ust. 1 p.a.s.c.

²³ Por Litwin, *Prawo o aktach stanu cywilnego*, 185.

3 | Znaczenie art. 40 *in principio* prawa o aktach stanu cywilnego

Artykuł 40 p.a.s.c. reguluje ustalenie treści aktu stanu cywilnego. Przepis ten przewiduje, że dokonuje tego sąd w postępowaniu nieprocesowym, jeżeli postanowił o sporządzeniu nowego aktu stanu cywilnego, albo na wniosek osoby zainteresowanej, prokuratora lub kierownika urzędu stanu cywilnego, jeżeli: 1) unieważniony akt stanu cywilnego ma być zastąpiony nowym aktem; 2) akt urodzenia lub akt małżeństwa nie został sporządzony i nie może go sporządzić kierownik urzędu stanu cywilnego. Nowością wprowadzoną do regulacji o ustaleniu treści aktu stanu cywilnego jest wskazanie, że następuje to, jeżeli sąd postanowił o sporządzeniu nowego aktu stanu cywilnego (art. 40 *in principio* p.a.s.c.). Niewątpliwie rozwiązanie to pozostaje w związku z *novum* wprowadzonym do regulacji o unieważnieniu aktu stanu cywilnego na mocy art. 39 ust. 2 p.a.s.c.

Artykuł 39 ust. 2 p.a.s.c. przewiduje kompetencję sądu do wydania postanowienia o „sporządzeniu nowego aktu stanu cywilnego”, a art. 40 *in principio* p.a.s.c. wskazuje, że sąd, który postanowił o „sporządzeniu nowego aktu stanu cywilnego”, ustala treść tego aktu. Przepisy te są ściśle powiązane pod względem językowym i w ten sposób wzajemnie do siebie odsyłają. Wykładnia językowa przesądza, że art. 40 *in principio* p.a.s.c. dotyczy sytuacji, o której mowa w art. 39 ust. 2 p.a.s.c. Za takim rozumieniem relacji między tymi przepisami przemawiają też argumenty systemowe. Regulacje te ujęte są w jednym rozdziale prawa o aktach stanu cywilnego (rozdział 4 – „Zmiany w aktach stanu cywilnego”). Co więcej, w pierwotnej wersji prawa o aktach stanu cywilnego^[24], które nie zawierało art. 39a i art. 39b^[25], art. 39 p.a.s.c. umiejscowiony był bezpośrednio przed art. 40 p.a.s.c. Treści zawarte w art. 39 ust. 2 oraz art. 40 *in principio* p.a.s.c. bezpośrednio „sąsiadowały” ze sobą. Wyrażały jasny i logiczny ciąg zdarzeń.

Relację między art. 39 ust. 2 i art. 40 *in principio* p.a.s.c. należy rozumieć w ten sposób, że jeżeli sąd w sprawie o unieważnienie aktu stanu cywilnego wydał postanowienie o sporządzeniu nowego aktu stanu cywilnego, to jednocześnie zobligowany jest ustalić jego treść na podstawie art. 40 *in principio* p.a.s.c. To ostatnie unormowanie ma bowiem charakter imperatywny.

²⁴ Dz.U. z 2014 r., poz. 1741.

²⁵ Przepisy te zostały dodane na mocy ustawy z dnia 6 lipca 2016 r. o zmianie ustawy – Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz.U. z 2016 r., poz. 1221).

Przewiduje, że sąd dokonuje takiego ustalenia, jeśli postanowił o sporządzeniu nowego aktu stanu cywilnego. W związku z powyższym regulacja przewidziana w art. 39 ust. 2 p.a.s.c. determinuje wykładnię art. 40 *in principio* p.a.s.c.

Rozważyć należy jednak, czy art. 40 *in principio* p.a.s.c. nie może być rozumiany również w ten sposób, że sąd ustala treść aktu stanu cywilnego w każdym przypadku, w którym postanowił o sporządzeniu nowego aktu stanu cywilnego. Prawo o aktach stanu cywilnego oprócz unormowania przewidzianego w art. 39 ust. 2 zawiera trzy inne regulacje, na mocy których sąd wydaje postanowienie o sporządzeniu nowego aktu stanu cywilnego. Po pierwsze, art. 67 ust. 1 p.a.s.c. stanowi, że w przypadku „obalenia domniemania ojcostwa męża matki”, czyli zaprzeczenia ojcostwa, „sporządza się nowy akt urodzenia, jeżeli sąd opiekuńczy tak postanowi”^[26]. Po drugie, zgodnie z art. 67 ust. 2 p.a.s.c., jeżeli zaprzeczenie ojcostwa męża matki nastąpiło po śmierci dziecka, „sąd może postanowić o sporządzeniu nowego aktu zgonu”. Po trzecie, po spełnieniu przesłanek przewidzianych w art. 72 ust. 2 p.a.s.c., sąd opiekuńczy może postanowić o sporządzeniu dla dziecka przysposobionego w sposób pełny nowego aktu urodzenia.

W tych trzech przypadkach nie ma jednak żadnej potrzeby, żeby treść aktu stanu cywilnego ustalał sąd. Wszelkie dane wymagane do sporządzenia przez kierownika urzędu stanu cywilnego nowego aktu zawiera bowiem dotychczasowy akt stanu cywilnego, który nie był dotknięty uchybieniami formalnymi, oraz wydane przez sąd orzeczenie odpowiednio o zaprzeczeniu ojcostwa lub o przysposobieniu dziecka w sposób pełny. Wątpliwości, które kierownik urzędu stanu cywilnego mógłby mieć co do tego, jakie dane wpisać do rejestru, jednoznacznie rozstrzygają art. 67 ust. 5 oraz art. 72 ust. 3 i 4 p.a.s.c. Przepisy te adresowane są do kierownika urzędu stanu cywilnego, a nie sądu^[27]. Jednoznacznie wskazuje na to art. 67 ust. 5 p.a.s.c., który przewiduje m.in., że w braku

²⁶ Zob. szerzej na temat tej regulacji: uchwała SN z 7.12.2021 r. (III CZP 67/20, OSNC 2022/7-8/66) oraz Paweł Tomasz Kartasiński, „Sporządzenie nowego aktu urodzenia dla dziecka, w przypadku obalenia domniemania jego pochodzenia od męża matki. Uwagi na tle art. 67 ust. 1 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego” *Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego*, nr 1 (2016): 65-85.

²⁷ Zob. także Michał Wojewoda, „Czynności rejestracyjne kierownika usc w przypadku nawiązania lub rozwiązania stosunku przysposobienia” *Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego*, nr 1 (2018): 61.

jednoczesnego ustalenia nowego ojcostwa albo wybrania przesłaniającego^[28] imienia ojca przez matkę, „w akcie urodzenia zamieszcza się jako imię ojca imię wybrane przez kierownika urzędu stanu cywilnego”. Tym samym nie tylko nie ma potrzeby, lecz także podstaw prawnych, żeby w sytuacjach, o których mowa w art. 67 ust. 1 i 2 oraz art. 72 ust. 2 p.a.s.c., sąd wydawał orzeczenie ustalające treść stanu cywilnego^[29]. Potwierdza to utrwalona praktyka stosowania prawa wypracowana na tle art. 72 p.a.s.c. i stanowiącego jego poprzednik art. 49 p.a.s.c. z 1986 r. W postanowieniach o przysposobieniu sądy zamieszczają orzeczenie o treści: „na podstawie art. 72 ustęp 2 ustawy prawo o aktach stanu cywilnego nakazać urzędowi stanu cywilnego sporządzenie nowego aktu urodzenia dla małoletniego”, który został przysposobiony^[30]. Na podstawie tego orzeczenia właściwy kierownik urzędu stanu cywilnego sporządza akt urodzenia.

Sytuacje, o których mowa w art. 67 ust. 1 i 2 oraz art. 72 ust. 2 p.a.s.c., zarazem istotnie różnią się od tej opisanej w art. 39 ust. 2 p.a.s.c. W tym ostatnim przypadku sąd postanawia o sporządzeniu nowego aktu stanu cywilnego po unieważnieniu aktu dotychczasowego, który został sporządzony nieprawidłowo. Postanowienie o unieważnieniu we wiążącej sentencji nie wymienia uchybień, które przesądziły o unieważnieniu aktu. Żeby mieć pewność, że nowy akt zostanie sporządzony prawidłowo oraz będzie zawierał wszystkie niezbędne dane, co może wymagać przeprowadzenia dodatkowego postępowania dowodowego, jego treść ustala sąd. Następnie kierownik urzędu stanu cywilnego treść postanowienia sądu wprowadza do rejestru stanu cywilnego w formie wpisu o urodzeniu. Nie można również tracić z pola widzenia, że art. 39 ust. 2 i art. 40 *in principio* p.a.s.c. mają identyczną treść. Przewidują wydanie postanowienia o „sporządzeniu nowego aktu stanu cywilnego”. Natomiast art. 67 ust. 1 i 2 oraz art. 72 ust. 2 p.a.s.c. odnoszą się już do sporządzenia konkretnych rodzajów aktów stanu cywilnego (urodzenia i zgonu). Tym samym występują również argumenty językowo-logiczne do uznania, że regulacje te dotyczą innych sytuacji.

²⁸ Zob. szerzej: Jakub Pawliczak, „Dane przesłaniające – nieustalenie ojcostwa” *Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego*, nr 1(2020): 39-49.

²⁹ Por. odmiennie na tle art. 67 ust. 1 p.a.s.c. – Kartasiński, „Sporządzenie nowego aktu urodzenia”, 83-84.

³⁰ Zob. np. postanowienie Sądu Rejonowego dla Warszawy-Mokotowa w Warszawie z 24 października 2022 r. (V Nsm 1291/22, niepublikowane).

Na marginesie należy dodać, że art. 40 *in principio* p.a.s.c. z pewnością nie znajduje zastosowania przy sporządzeniu nowego aktu urodzenia dziecka w razie orzeczenia przysposobienia pełnego nierozwiązywalnego (anonimowego), tj. przysposobienia, na które rodzice dziecka wyrazili zgodę przed sądem opiekuńczym bez wskazania osoby przysposabiającego (art. 119¹ k.r.o.^[31]). W takiej sytuacji obowiązek sporządzenia nowego aktu urodzenia wynika z mocy prawa (art. 71 ust. 1 p.a.s.c.) i nie ma podstaw ani potrzeb do wydawania w tym zakresie przez sąd orzeczenia. Nowy akt urodzenia na podstawie tego przepisu oraz prawomocnego postanowienia o przysposobieniu całkowitym sporządza kierownik urzędu stanu cywilnego^[32]. Podobnie omawiana regulacja nie znajdzie zastosowania do sporządzenia aktu urodzenia dziecka nieznanymi rodziców. Artykuł 62 p.a.s.c. zastrzega to do kompetencji sądu opiekuńczego (tj. sądu rodzinnego – art. 568 k.p.c.), a nie sądu działającego według ogólnych przepisów o postępowaniu nieprocesowym. Akt urodzenia dziecka nieznanymi rodziców nie jest też „nowym” (tj. kolejnym) aktem stanu cywilnego w rozumieniu art. 40 *in principio* p.a.s.c. Artykuł 62 p.a.s.c. stanowią odrębną i niezależną od art. 40 p.a.s.c. podstawę do ustalenia treści tego szczególnego rodzaju aktu stanu cywilnego.

4 | Ustalenie treści nowego aktu stanu cywilnego jednocześnie z unieważnieniem aktu dotychczasowego

Artykuł 39 ust. 2 ani art. 40 *in principio* p.a.s.c. nie rozstrzyga wprost, czy do ustalenia treści nowego aktu stanu cywilnego konieczne jest wcześniejsze zakończenie postępowania o unieważnienie aktu dotychczasowego, czy też sąd w ramach jednego postanowienia może jednocześnie orzec o unieważnieniu aktu dotychczasowego, sporządzeniu nowego aktu stanu cywilnego oraz ustaleniu treści tego nowego aktu. Wykładnia funkcjonalna i systemowa nie pozostawiają wątpliwości, że zasadne jest to drugie stanowisko.

³¹ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz.U. 2020 r., poz. 1359 z późn. zm.); dalej: k.r.o.

³² Zob. Danuta Sorbian w: *Prawo o aktach stanu cywilnego z komentarzem. Przepisy wykonawcze i związkowe oraz wzory dokumentów*, red. Alicja Czajkowska (Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2015), 140.

Po pierwsze, zasady pewności obrotu prawnego, zupełności rejestracji stanu cywilnego^[33] oraz ekonomiki procesowej (koncentracja materiału dowodowego) przemawiają za tym, żeby jednocześnie z usunięciem wadliwego aktu stanu cywilnego z obrotu prawnego powstał nowy akt dla zdarzenia, które rzeczywiście miało miejsce. Akty stanu cywilnego są wyłącznym dowodem zdarzeń w nich stwierdzonych (art. 3 p.a.s.c.). Brak aktu dla podlegającego rejestracji zdarzenia niesienie ze sobą niekorzystne skutki dla jednostek, których zdarzenie to dotyczy. Sąd, który dysponuje pełnym materiałem dowodowym, pozwalającym na ustalenie treści nowego aktu stanu cywilnego, powinien mieć kompetencję do jak najszybszego wydania orzeczenia w tym zakresie.

Po drugie, art. 39 ust. 2 i art. 40 *in principio* p.a.s.c. wprowadzono w celu wypełnienia występującej na tle poprzednich kodyfikacji prawa o aktach stanu cywilnego luki w prawie. Wcześniej obowiązujące przepisy nie przewidywały kompetencji sądu do doprowadzenia z własnej inicjatywy do ustalenia treści aktu stanu cywilnego w związku z unieważnieniem aktu dotychczasowego. Niemniej, zarówno na tle p.a.s.c. z 1955 r., jak i p.a.s.c. z 1986 r. w praktyce stosowania prawa oraz literaturze nie widziano żadnych przeszkód, aby sąd na wniosek podmiotów legitymowanych orzekł w jednym postanowieniu o unieważnieniu aktu dotychczasowego i ustaleniu treści nowego aktu dla danego zdarzenia. Podkreślano, że „o zastąpieniu aktu unieważnionego nowym aktem orzeka ten sam sąd, który akt unieważnił, i to w tym samym postępowaniu”^[34]. Gdyby prawodawca chciałby wyłączyć taką możliwość to zrobiłby to wyraźnie i wyjaśniłby taką zmianę w toku procesu legislacyjnego. Nowe regulacje wprowadzone do prawa o aktach stanu cywilnego należy odczytywać jako ułatwiające rozwiązanie dotychczasowych problemów, a nie wykluczające ugruntowaną praktykę stosowania prawa.

Po trzecie, jakkolwiek unieważnienie aktu stanu cywilnego jest warunkiem koniecznym wydania postanowień o sporządzeniu nowego aktu i ustaleniu jego treści, to brak jest wyraźnych przeciwwskazań do łącznego ujęcia tych trzech rozstrzygnięć (orzeczeń) w jednym postanowieniu. Nie wyklucza tego posłużenie się czasownikami dokonanymi w art. 39 ust. 2 p.a.s.c. („jeżeli sąd unieważnił”) oraz art. 40 *in principio* p.a.s.c. („jeżeli postanowił”). W tym zakresie można odwołać się do rozumowania, które przedstawił Sąd

³³ Zob. Litwin, *Prawo o aktach stanu cywilnego*, 23-24.

³⁴ Tak Gondorek, Ustowska, *Prawo o aktach stanu cywilnego*, 145.

Najwyższy w uchwale z 7 grudnia 2021 r. (III CZP 67/20)^[35]. Rozstrzygnięcie to dotyczyło wykładni art. 67 ust. 1 p.a.s.c., który stanowi, że „W przypadku obalenia domniemania ojcostwa męża matki sporządza się nowy akt urodzenia, jeżeli sąd opiekuńczy tak postanowi”. Redakcja tego przepisu *prima facie* mogłaby wskazywać, że sąd jest uprawniony do wydania postanowienia o sporządzeniu nowego aktu urodzenia wyłącznie po uprawomocnieniu się wyroku o zaprzeczeniu ojcostwa. Dopiero wówczas dochodzi bowiem do „obalenia domniemania ojcostwa męża matki”. Tymczasem Sąd Najwyższy trafnie uznał, że postanowienie o sporządzeniu nowego aktu urodzenia sąd może wydać w ramach wyroku o zaprzeczeniu ojcostwa lub w postępowaniu nieprocesowym zainicjowanym po uprawomocnieniu się tego wyroku^[36]. Sąd Najwyższy wyjaśnił, że nie ma podstaw do twierdzenia, że „orzeczenie o sporządzeniu nowego aktu urodzenia może nastąpić wyłącznie po prawomocnym zakończeniu postępowania o zaprzeczeniu ojcostwa z uwagi na to, że tylko orzeczenie prawomocne może wywoływać skutki w sferze kształtowania treści aktu stanu cywilnego”. Sąd Najwyższy podkreślił, że takie rozdzielanie orzeczenia o zaprzeczeniu ojcostwa i orzeczenia o sporządzeniu nowego aktu urodzenia „jest bezpodstawne, nie ma bowiem wątpliwości, że orzeczenie o sporządzeniu nowego aktu urodzenia jest warunkowane uprawomocnieniem się wydanego łącznie z nim orzeczenia o zaprzeczeniu ojcostwa. Tego rodzaju wzajemne uwarunkowanie rozstrzygnięć sądu wydanych w ramach jednego orzeczenia występuje wielokrotnie (np. sprawy o rozwód)”.

Analogicznie należy przyjąć, że skuteczność orzeczeń o sporządzeniu nowego aktu stanu cywilnego oraz ustaleniu treści tego aktu jest uwarunkowana uprawomocnieniem się orzeczenia o unieważnieniu dotychczasowego aktu stanu cywilnego. W konsekwencji uchylenie w drodze apelacji orzeczenia o unieważnieniu aktu stanu cywilnego skutkuje uchyleniem całości postanowienia, w którym je zawarto, czyli również przewidzianych w nim orzeczeń o sporządzeniu nowego aktu stanu cywilnego oraz ustaleniu jego treści. Podobnie uwzględnienie apelacji wniesionej tylko od orzeczenia o rozwiązaniu małżeństwa powoduje uchylenie wyroku rozwodowego w całości, nawet gdy inne rozstrzygnięcia w nim zawarte

³⁵ OSNC 2022/7-8/66, Lex nr 3268577.

³⁶ Wcześniej analogicznie w literaturze na tle art. 72 ust. 2 p.a.s.c. – Wojewoda, „Czynności rejestracyjne”, 58. Por. odmiennie w świetle art. 67 ust. 1 p.a.s.c. – Kartasiński, „Sporządzenie nowego aktu urodzenia”, 67-79.

(zob. art. 58 k.r.o.) nie zostały zaskarżone i nie nasuwały jakichkolwiek zastrzeżeń^[37].

Po czwarte, należy również odnieść się do możliwego kontrargumentu, że gdyby zamiarem ustawodawcy było umożliwienie sądowi orzekającemu o unieważnieniu aktu stanu cywilnego jednoczesnego ustalenia treści nowego aktu, to w art. 39 ust. 2 p.a.s.c. wprost wskazałby, że sąd, który unieważnił akt stanu cywilnego, może postanowić o „ustaleniu treści nowego aktu”, a nie – jak w obowiązującym stanie prawnym – „o sporządzeniu nowego aktu”. Ustawodawca mógł przewidzieć takie rozwiązanie, lecz zgodnie z polską tradycją rejestracji stanu cywilnego pozostał przy formalnie odrębnym regulowaniu w dwóch innych przepisach przesłanek unieważnienia aktu stanu cywilnego (art. 39 p.a.s.c.) oraz ustalenia treści aktu (art. 40 p.a.s.c.). Jest to rozwiązanie zapewniające czystość konstrukcji normatywnej. Gdyby treść z art. 40 *in principio* przenieść do art. 39 p.a.s.c., to w konsekwencji przeniesiona do tego przepisu powinna być również związana z unieważnieniem aktu stanu cywilnego treść zawarta w art. 40 pkt 1 p.a.s.c. Bardziej zasadne jest rozdzielnie w odrębnych jednostkach redakcyjnych przesłanek zastosowania tych dwóch odrębnych instytucji.

Po piąte, przedstawiona wykładnia art. 39 ust. 2 i art. 40 *in principio* p.a.s.c. znajduje odzwierciedlenie w praktyce stosowania prawa. Sądy, które rozpoznając sprawę o unieważnienie aktu stanu cywilnego, uznają za zasadne sporządzenie nowego aktu stanu cywilnego, w postanowieniu końcowym zawierają trzy rozstrzygnięcia^[38]. Po pierwsze, orzeczenie o unieważnieniu oznaczonego aktu stanu cywilnego (art. 39 ust. 1 p.a.s.c.). Po drugie, orzeczenie o sporządzeniu nowego aktu tego rodzaju (art. 39 ust. 2 p.a.s.c.). Po trzecie, orzeczenie ustalające treści tego nowego aktu (art. 40 *in principio* p.a.s.c.), czyli dokładnie oznaczające treść jego poszczególnych rubryk.

Zarazem opowiedzieć się należy za stanowiskiem, że art. 39 ust. 2 i art. 40 *in principio* p.a.s.c., w przeciwieństwie do regulacji określonych w 67 ust. 1 p.a.s.c. oraz art. 72 ust. 2 p.a.s.c.^[39], nie dają sądowi podstawy do zainicjowania z urzędu odrębnego postępowania zmierzającego do sporządzenia i ustalenia treści nowego aktu stanu cywilnego. Istota art. 40 *in principio* p.a.s.c. sprowadza się do tego, że sąd, który w sprawie o unieważnienie

³⁷ Zob. Krzysztof Pietrzykowski w: *Kodeks rodziny i opiekuńczy. Komentarz*, red. Krzysztof Pietrzykowski (Warszawa: C.H. Beck, 2021), 539, a także m.in. wyrok SN z 28 stycznia 2004 r. (IV CK 406/02, LEX nr 529700).

³⁸ Zob. np. postanowienie SR w Kamieniu Pomorskim z 15.2.2016 r. (I Ns 360/15, LEX nr 2006320).

³⁹ Por. Wojewoda, „Czynności rejestracyjne”, 58-59.

aktu stanu cywilnego postanowił o sporządzeniu nowego aktu stanu cywilnego, zobligowany jest w tej samej sprawie ustalić treść tego aktu. Jeżeli sąd w sprawie o unieważnienie nie widział zasadności orzeczenia o sporządzeniu nowego aktu, to ustalenie jego treści w odrębnym postępowaniu powinno następować wyłącznie na wniosek podmiotów legitymowanych (osoba zainteresowana, prokurator, kierownika urzędu stanu cywilnego) na podstawie art. 40 pkt 1 p.a.s.c. Sąd opiekuńczy, o którym mowa w art. 67 ust. 1 i art. 72 ust. 2 p.a.s.c., może wszcząć postępowanie z urzędu (art. 570 k.p.c.), co podkreślił Sąd Najwyższy w uchwale z 7 grudnia 2021 r. (III CZP 67/20)^[40]. Takiej kompetencji nie ma sąd orzekający według przepisów ogólnych o postępowaniu nieprocesowym, który sprawy o unieważnienie oraz ustalenie treści aktu stanu cywilnego wszczyna jedynie na wniosek (art. 506 k.p.c.).

5 | Wnioski końcowe

Dokonanie logicznej i spójnej systemowo wykładni art. 39 ust. 2 oraz art. 40 *in principio* p.a.s.c. nie jest zadaniem łatwym. Prawidłowe rozumienie tych przepisów wymaga uwzględniania argumentów natury funkcjonalnej. Wprowadzenie do prawa o aktach stanu cywilnego treści w nich zawartych uzasadnione było bowiem względami praktycznymi. Przepisy te stanowią wyraźną podstawę do tego, żeby sąd, orzekając w sprawie o unieważnienie aktu stanu cywilnego, mógł z własnej inicjatywy doprowadzić do powstania nowego aktu stanu cywilnego dla zdarzenia (urodzenia, zawarcia małżeństwa, zgonu), które stwierdzał dotychczasowy akt. Do wydania orzeczenia, na podstawie którego powstanie nowy akt stanu cywilnego, nie jest konieczne wcześniejsze uprawomocnienie się postanowienia o unieważnieniu aktu dotychczasowego. Nie jest także konieczne ani potrzebne połączynie odrębnie zainicjowanych spraw o unieważnienie i o ustalenie treści aktu stanu cywilnego. Dzięki regulacjom przewidzianym w art. 39 ust. 2 i art. 40 *in principio* p.a.s.c. sąd orzekający w sprawie o unieważnienie może zapobiec powstaniu luki w rejestracji stanu cywilnego, a jednostka, której dotyczył akt dotknięty uchybieniami, od razu po prawomocnym zakończeniu tego postępowania może powoływać się na

⁴⁰ OSNC 2022/7-8/66, Lex nr 3268577.

nowy akt. Z tego względu omawiane przepisy należy ocenić pozytywnie. Zarazem nie ulega wątpliwości, że uprawomocnienie się orzeczenia o unieważnieniu aktu dotychczasowego jest warunkiem skuteczności zawartych w kolejnych punktach tego samego postanowienia orzeczeń o sporządzeniu i ustaleniu treści nowego aktu.

Wskazanie w art. 40 p.a.s.c., że sąd dokonuje ustalenia treści aktu stanu cywilnego, „jeżeli postanowił o sporządzeniu nowego aktu stanu cywilnego”, nie oznacza przyznania sądowi, który wydał orzeczenie, o którym mowa w art. 39 ust. 2 p.a.s.c., legitymacji do wszczęcia z urzędu nowego (odrębnego) postępowania o ustalenie treści aktu stanu cywilnego^[41]. Redakcja art. 40 p.a.s.c. przesądza, że na początku przepis ten wskazuje jaki podmiot i w jakim trybie ustala treść aktu stanu cywilnego (tj. sąd w postępowaniu nieprocesowym). Następnie przez posłużenie się dwukrotnie słowem „jeżeli” w roli spójnika wyrażającego warunek (przyczynę), w jakim zachodzi stan rzeczy, o którym mowa w zdaniu nadrzędnym^[42] (tj. w zdaniu pierwszym – wskazującym, że sąd ustala treść aktu stanu cywilnego), art. 40 p.a.s.c. określa dwie grupy przesłanek, w których może nastąpić ustalenie treści aktu stanu cywilnego. Po pierwsze, następuje to, jeżeli sąd „postanowił o sporządzeniu nowego aktu stanu cywilnego”. Po drugie, może to nastąpić, jeżeli „1) unieważniony akt stanu cywilnego ma być zastąpiony nowym aktem; 2) akt urodzenia lub akt małżeństwa nie został sporządzony i nie może go sporządzić kierownik urzędu stanu cywilnego”. Ten pierwszy przypadek dotyczy wyłącznie sytuacji, o której mowa art. 39 ust. 2 p.a.s.c. i nie wymaga „doregulowania” o legitymację do wydania takiego postanowienia. Natomiast w ramach drugiego przypadku konieczne było wskazanie w art. 40 p.a.s.c., z kogo inicjatyw może nastąpić wszczęcie postępowania. Gdyby ustawodawca zmierzał do tego, żeby przewidziane w art. 40 *in principio* p.a.s.c. określenie „jeżeli postanowił o sporządzeniu nowego aktu stanu cywilnego” oznaczało to samo co „z urzędu” (por. art. 506 k.p.c.), to posłużyłby się tym drugim określeniem.

⁴¹ Por. – jak się wydaje – odmiennie: Bartłomiej Opaliński w: Bartosz Kotowicz, Angelika Kurzawa, Bartłomiej Opaliński, *Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2022), 86; Kartasiński, „Sporządzenie nowego aktu urodzenia”, 67-79.

⁴² Zob. m.in. *Nowy słownik języka polskiego*, red. Elżbieta Sobol (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2002), 293; *Język polski. Współczesny słownik języka polskiego. A-N (t. 1)*, red. Bogusław Dunaj (Warszawa: Wydawnictwo Langenscheidt Polska, 2007), 567.

Przeprowadzona analiza skłania zatem również do wniosku, że w art. 40 *in principio* p.a.s.c. przewidziano nową przesłankę ustalenia treści aktu stanu cywilnego, która znajduje zastosowanie tylko w postępowaniu o unieważnienie aktu dotychczasowego, o ile sąd jednocześnie postanowił o sporządzeniu nowego aktu stanu cywilnego (art. 39 ust 2 p.a.s.c.). Sąd, ustalając treść aktu stanu cywilnego w tym trybie, nie powinien powoływać się na art. 40 pkt 1 p.a.s.c.^[43]. Klasyczne przesłanki ustalenia treści aktu stanu cywilnego, o których mowa w art. 40 pkt 1 i 2 p.a.s.c., znajdują zastosowanie w postępowaniu o ustaleniu treści aktu stanu cywilnego zainicjowanym na wniosek osoby zainteresowanej, prokuratora lub kierownika urzędu stanu cywilnego.

Bibliografia

- Czajkowska Alicja, Elżbieta Pachniewska, *Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz. Orzecznictwo. Wzory dokumentów i pism.* Warszawa: Lexis Nexis, 2011.
- Gonderek Kazimierz, Antonina Ustowska, *Prawo o aktach stanu cywilnego z komentarzem. Przepisy wykonawcze i związkowe.* Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1991.
- Język polski. *Współczesny słownik języka polskiego. A-N (t. 1)*, red. Bogusław Dunaj. Warszawa: Wydawnictwo Langenscheidt Polska, 2007.
- Kartasiński Paweł Tomasz, „Sporządzenie nowego aktu urodzenia dla dziecka, w przypadku obalenia domniemania jego pochodzenia od męża matki. Uwagi na tle art. 67 ust. 1 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego” *Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego*, nr 1 (2016): 65-86.
- Kodeks rodziny i opiekuńczy. Komentarz.* red. Krzysztof Pietrzykowski. Warszawa: C.H. Beck, 2021.
- Kotowicz Bartosz, Angelika Kurzawa, Bartłomiej Opaliński, *Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz.* Warszawa: Wolters Kluwer, 2022.
- Litwin Józef, *Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz.* Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze: 1961.
- Nowy słownik języka polskiego*, red. Elżbieta Sobol. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2002.

⁴³ Por. sentencję postanowienia SR w Kamieniu Pomorskim z 15.2.2016 r. (I Ns 360/15, LEX nr 2006320).

- Pawliczak Jakub, „Dane przesłaniające – nieustalenie ojcostwa” *Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego*, nr 1 (2020): 39-62.
- Prawo o aktach stanu cywilnego z komentarzem. Przepisy wykonawcze i zwiqzkowe oraz wzory dokumentów*, red. Alicja Czajkowska. Warszawa: Wolters Kluwer, 2015.
- Wojewoda Michał, „Czynności rejestracyjne kierownika usc w przypadku nawiązania lub rozwiązania stosunku przysposobienia” *Metryka. Studia z zakresu prawa osobowego i rejestracji stanu cywilnego*, nr 1 (2018): 53-70.

